

Deels overgenomen uit. Begijnhofkrant 36 (2012) 1

Relikwie van het Heilig Kruis op het Begijnhof van Turnhout

Hugo Vanden Bossche

In een oorkonde van 15 oktober 1372 kent de dochter van hertog Jan III van Brabant, Maria van Brabant, hertogin van Gerle en Vrouwe van Turnhout (°1325 - †1399) aan de begijnen een aantal vrijheden toe. Op basis van deze oorkonde en van onderstaande legende werd beweerd dat het Turnhoutse begijnhof pas in 1372 zou gesticht zijn.

In een boek uit 1712 *“by een vergadert door eenen onbekenden Dienaer Godts”*¹ staat volgende legende: *Wij hebben uyt oude overleveringe, dat omtrent het jaar 1370, Marie van Brabant Hertoginne van Geldere, smorgens eens vroegh by haer selven peysende om een clooster te stichten, en op de venster van den Hof liggende, soude in den selven gesien hebben een Cruys, by het welke veel Beggyntjens uyt den Hemel daelende, seer blijdelijk hun vergaderden. Corts daer naer Mevrouw in den Hof (Warande) wandelende heeft het Cruys gevonden en rondom het selve een seer fijn koordeken, 't welk de gelijkenisse van eenen Choor af-teekende: ende dat sy uyt die reden aldaer in haer Hof, een Beggyn-hof onder den tyt van het H. Cruys gesticht heeft.*

Het begijnhof dateert zeker van vóór 1372; het wordt reeds in cijnsrollen van het Land van Turnhout uit 1340² vermeld als *curtus beghinar(um)* en deze rollen vermelden ook enkele begijnen, onder ander *Elizab(eth) de beerse beghina*. Er wordt ook een Emerentia Begghina vermeld die in oktober 1333 een stuk grond afstond aan een kerk van Oud-Turnhout. Het is bovendien weinig waarschijnlijk dat er na de veroordeling van de begijnenbeweging (broedplaatsen van ketterijen) door paus Clemens V (concilie van Vienne, 1311) en de bevestiging ervan door paus Johannes XII in 1317-1318 snel nieuwe begijnhoven gesticht werden. Het heeft tot 1328 geduurd vooraleer de begijnen uit de Lage Landen van alle blaam gezuiverd werden en pas in 1343 verklaart paus Clemens VI dat de begijnenbeweging als instituut gedoogd wordt. Het blijft speculatie, maar mogelijk is het Turnhoutse begijnhof tussen 1328 en 1340 gesticht.

Mogelijk wijst de legende naar de bouw op het begijnhof van een kapel toegewijd aan het H. Kruis. In 1419 wordt er alleszins in de eerste kerk, met toelating van de plebaan (Joannes Martini) van het Kapittel van Sint- Pieterskerk, een kapelrij³ van het H. Kruis gesticht. Ook de huidige kerk, die in 1665 of 1666 op de feestdag van de H. Begga in gebruik genomen werd is toegewijd aan het H. Kruis.

Veertien september 1680 moet voor de meer dan 200 begijnen die toen op het begijnhof woonden een Hoogdag geweest zijn. Op de dag van de Kruisverheffing wanneer de Kerk zich verblijdt over het bezit van het ware H. Kruishout - zoals het in “Het Volksmisboek en Vesperale” wordt beschreven - werd een relikwie van het H. Kruis door de kapittelheren 's morgens om 7 uur *uyt hunne kercke met processie, onder luyden van de grootte klokke, tot in onze kercke* gebracht. Deze relikwie kwam niet van de kanunniken maar zoals uit een tekst, gedrukt in 1680 door Jacobus Woons in Antwerpen³, blijkt werd de relik geschonken door de paters Kapucijnen van Antwerpen, die dit blijkbaar niet zelf aan de Turnhoutse begijnen mochten schenken.

Volgens de overlevering zou het H. Kruis door Sint- Helena, de moeder van Constantijn de Grote rond 324 gevonden zijn. *Helena deed het kruis in dry partijen kerven* een deel bleef in Jeruzalem, het 2de stuk stuurde zij naar haar zoon en het 3de deel was voor Rome waarvan de Spaanse kroon een deel heeft ‘geërfd’. Volgens de Antwerpse tekst zouden veel *stucxkens* over de wereld verspreid zijn, eentje werd door de paus in 1650 aan pater Carolus van Arenbergh geschonken. *‘tWelck Pater Constantien naer Turen-haudt toe sondt. En heeft die aen het Hof van Begga daer gheschoncken, ..*⁴

Bisschop Johannes Ferdinandus Van Beughem (bisschop van Antwerpen 1679 – 1699) verleende een aflat van 40 dagen bij de verering van deze relikwie op vrijdagen en alle dagen van de vasten. Tot in de 20ste eeuw werd het relik elke vrijdag na de kruisweg vereerd en nu nog heeft het in de relikhouder een centrale plaats in de processie op de zondag na het feest van de Kruisverheffing.

De relikwie wordt bewaard in een zilveren 18de eeuwskruis geschonken door Cecilia Catharina Claesens – Loeykens (†1710) moeder van begijn Cecilia Claesens. De relikhouder bevindt zich in een kast (18de eeuw) versierd met decoratieve torens en reliëfbustes van H. Catharina van Alexandrië en H. Barbara. (foto HVdB)

Hugo Vanden Bossche

1. Het leven van de seer doorluchtigste E N H. Begga Hertoginne van Brabant, Stichtersse der Beggynnen. Met een cort begryp van de levens der Salige, Godtvruchtige en Lofweerdige Beggynjtjens. de Vermaerde en Hoogh-gepresn Beggynhoven, by een vergadert door eenen onbekenden Dienaer Godts. t' Antwerpen by de Weduwe van Petrus Jacobs, 1712.
2. Verbiest F. (1950) Taxandria, Nieuwe reeks XVI: 187 – 239
3. Stadsarchief Turnhout AoC313. Schenking van Henri Mesmans (17de eeuw)
4. Vanden Bossche H. Begijnen, begijnhoven en het begijnhof van Turnhout. Turnhout, 2013, p. 108.